Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies
Online ISSN 2278-8808, SJIF 2025 = 8.486
Peer Reviewed & Refereed Journal, AUG-SEPT 2025, Vol- 13/86

THE ISHWARA TEMPLE IN THE HISTORICAL AND CULTURAL HISTORY OF MIDIGESI

Praveen Kumar M.B
Research Student, University of Mysore.

Paper Received On: 20 AUGUST 2025
Peer Reviewed On: 24 SEPTEMBER 2025
Published On: 01 OCTOBER 2025

Abstract

The Ishwara Temple, located on a hilltop in Madhugiri taluk of Tumkur district in Midigesi, is one of the most important temples of the Shaiva tradition in Karnataka. According to historians, the original architectural features of this temple date back to the Hoysala period, but it has evolved in several stages with the rise of the Vijayanagara Empire and the patronage of the later Palas. The inscriptions available in Volume XI of Epigraphia Carnatica mention land donations and donations in the 13th century, which is evidence that the temple was a religious and cultural center from the Hoysala period. There is information that the officials of the Vijayanagara Empire provided financial support for the annual festivals of this temple; especially the festival held on the Shuddha Saptami of the month of Katthika was a large mass celebration. There are also records of the Palegars supporting the temple in accordance with the devotion of the local people, which show the interrelationship of political and religious life. Architecturally, the Ishwara temple is a unique example of the combination of Hoysala and Vijayanagara styles: the Hoysala-style navaranga, delicate stone carvings, and pillar designs are found here, as well as the influence of the Vijayanagara-style gopura, large assembly hall, and music hall. The Panchamuka Shivalinga installed in the sanctum sanctorum is of a rare form, representing the five functions of Shiva: creation, existence, destruction, disappearance, and grace. In front of the sanctum sanctorum, the statue of Shantamuka Nandi, the idol of Goddess Parvati, the strong sculptures of the doorkeepers, and the floral decorations on the pillars of the mantapa show the artistic excellence of this temple. The mention of Devadasis in the inscriptions indicates that the temple served not only as a center of worship but also as a stage for dance and music activities. During festivals and auspicious days, especially during the month of Katthika and Mahashivratri, the villagers gather in large numbers, hoist flags, offer garlands to Nandi, and worship Shiva-Parvati. The religious tradition that began centuries ago is still alive. The temple is the center of cultural unity of the rural society and has strengthened social bonds between the people during festivals. Being located near the fort, it represents the integration of military and religious centers. Nowadays, the Archaeological Department has declared it a protected monument and has taken steps to resolve problems such as cracks in the tower and sculptures, fading of paint, damage to wooden doors, etc. Thus, the Ishwara Temple of Midigesi is a very important religious-cultural center reflecting the history, art, sculpture and life of the rural society of Karnataka, and stands as a living testimony to the continuity of the Shaivite tradition.

Copyright © 2025, Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies

ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ

ಪ್ರವೀಣ್ ಕುಮಾರ್ ಎಂ.ಬಿ

ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧುಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಶೈವ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಆಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೋಯ್ಸಳರ ಕಾಲದವು, ಆದರೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ಕರ್ಷ ಮತ್ತು ನಂತರದ ಪಾಳೇಗಾರರ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಇದು ಹಲವು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಸಿತಗೊಂಡಿದೆ. Epigraphia Carnatica ಸಂಪುಟ XIಯಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 13ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭೂದಾನ, ಧನದಾನಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ದೊರೆತಿದ್ದು, ಹೋಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ದೇವಾಲಯವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಈ ದೇವಾಲಯದ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಸವಗಳಿಗೆ ಧನ ಸಹಾಯ ನೀಡಿದ ಮಾಹಿತಿ ಲಭ್ಯವಿದೆ; ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸದ ಶುದ್ಧ ಸಪ್ತಮಿಯಂದು ನಡೆಯುವ ಉತ್ಸವವು ದೊಡ್ಡ ಸಮೂಹ ಆಚರಣೆಯಾಗಿತ್ತು. ಪಾಳೇಗಾರರು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರ ಭಕ್ತಿಭಾವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬೆಂಬಲಿಸಿದ ದಾಖಲೆಗಳೂ ಇದ್ದು, ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನದ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಹೋಯ್ಸಳ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರ ಶೈಲಿಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಅಪೂರ್ವ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ: ಹೋಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯ ನವರಂಗ, ಕಲ್ಲಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೆತ್ತನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಸ್ತಂಭ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆಯೇ, ವಿಜಯನಗರ ಶೈಲಿಯ ಗೋಪುರ, ದೊಡ್ಡ ಸಭಾಮಂಟಪ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ಮಂಟಪಗಳ ಪ್ರಭಾವವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಪಂಚಮುಖ ಶಿವಲಿಂಗವು ಅಪರೂಪದ ರೂಪವಾಗಿದ್ದು, ಶಿವನ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ, ತಿರೋಭಾವ ಮತ್ತು ಅನುಗ್ರಹ ಎಂಬ ಐದು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ಶಾಂತಮುಖದ ನಂದಿ ಪ್ರತಿಮೆ, ಪಾರ್ವತಿ ದೇವಿಯ ವಿಗ್ರಹ, ದ್ವಾರಪಾಲಕರ ಬಲಿಷ್ಠ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ಮಂಟಪದ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲಿನ ಹೂವಿನ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಈ ದೇವಾಲಯದ ಕಲಾತ್ಮಕ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದೇವದಾಸಿಯರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದು, ದೇವಾಲಯವು ಕೇವಲ ಪೂಜಾ ಕೇಂದ್ರವಲ್ಲದೆ ನೃತ್ಯ–ಸಂಗೀತ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೂ ವೇದಿಕೆಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಹಬ್ಬ-ಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸ

Copyright © 2025, Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies

ಮತ್ತು ಮಹಾಶಿವರಾತ್ರಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರ ಸಮೂಹ ಸೇರಿಕೆ, ಧ್ವಜಾರೋಹಣ, ನಂದಿಗೆ ಹೂಮಾಲೆಯ ಸಮರ್ಪಣೆ, ಶಿವ–ಪಾರ್ವತಿ ಆರಾಧನೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ನಡೆದುಬರುತ್ತಿದ್ದು, ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ಆರಂಭವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಂಪರೆ ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯವು ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮಾಜದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಏಕತೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಹಬ್ಬಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನರ ನಡುವೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬಂಧಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿದೆ. ಕಿಲ್ಲೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಸೈನಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಏಕೀಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಯು ಇದನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿತ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿದ್ದು, ಗೋಪುರ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಿರುಕುಗಳು, ಬಣ್ಣ ಕುಂದುಹೋಗುವುದು, ಮರದ ಬಾಗಿಲುಗಳ ಹಾನಿ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸ, ಕಲಾ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮಾಜದ ಬದುಕನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಧಾರ್ಮಿಕ–ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಶೈವ ಪರಂಪರೆಯ ನಿರಂತರತೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವ ಜೀವಂತ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ.

ಮಿಡಿಗೇಶಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಧುಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪಟ್ಟಣ. ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಶೈವ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯವು ಕೇವಲ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರದೆ, ಇತಿಹಾಸ, ಕಲಾ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೋಯ್ಸಳ, ವಿಜಯನಗರ ಹಾಗೂ ನಂತರದ ಪಾಳೇಗಾರರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಇಂತಹ ದೇವಾಲಯಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಸಮಾಜದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಏಕತೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದವು. ಈ ದೇವಾಲಯವು ಕರ್ನಾಟಕ ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಯಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿತ ಸ್ಮಾರಕವೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಗಿದೆ. (**Ancient Monuments Act 1961** ಪ್ರಕಾರ). ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕುವ ಮಾಹಿತಿಗಳು, ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ–ಸಾಮಾಜಿಕ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ Epigraphia Carnatica (B.L. Rice, Vol. XI, Tumkur District) ದಲ್ಲಿನ ಶಾಸನಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಸ್ಥಳೀಯ ಪುರಾಣ–ಕತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಮಿಡಿಗೇಶಿ ಒಂದು ಬೆಟ್ಟದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತವಾಗಿದ್ದು, ಕೋಟೆಯು, ಹಳ್ಳಿಗಳು, ಕೆರೆಗಳು ಹಾಗೂ ಕೃಷಿಭೂಮಿಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿರಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು, ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ – ಸೈನಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಯೂ ರೂಪಿಸಿತ್ತು. ದೇವಾಲಯವು ಬೆಟ್ಟದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ, ಅದು ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಒಂದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದಿಕ್ಕು-ದೀಪದಂತೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದೆ. ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ 13ನೇ ಶತಮಾನದ ಹೊಯ್ಸಳ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ, ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಕುರಿತು ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ (*Epigraphia Carnatica, Vol. XI, nos. 147, 148*). ಈ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ದೇವಾಲಯದ ನಿರ್ಮಾಣ, ಭೂದಾನ, ಹಾಗೂ ಜಾತ್ರೆಗಳ ಕುರಿತು

ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. B.L. Rice ಅವರ ಪ್ರಕಾರ, ಈ ದೇವಾಲಯವು "Eshwara Devalaya" ಎಂದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಶೈವಧರ್ಮದ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಪುರಾತತ್ವದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ತಾಣವಾಗಿದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರಿಗೆ ಇದು ಧಾರ್ಮಿಕ–ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದರೂ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ದೇವಾಲಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅಗತ್ಯ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ವರದಿ, ದೇವಾಲಯದ ಇತಿಹಾಸ–ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಮಗ್ರ ದೃಶ್ಯಾವಲೋಕನವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

- **ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ: ದೇವಾಲಯದ ಕಾಲ ನಿರ್ಧಾರ (Chronology)**

ಈ ದೇವಾಲಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಕ್ರಮ ಸಂವತ್ಸರ 1400, ಪಾರಿಧಾವಿ ನಾಮ ಸಂವತ್ಸರ, ಕಾರ್ತಿಕ ಶುದ್ಧ ಸಪ್ತಮಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1612, ಅಕ್ಟೋಬರ್ 19) ಯಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪತನ (1565 CE ತಾಳಿಕೋಟೆಯ ಯುದ್ಧ) ನಂತರದ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಅಥವಾ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಮಾಡಿದ ಸಾಧ್ಯತೆ ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಾಸನದ ಉಲ್ಲೇಖವು ಇದರ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಕನಿಷ್ಠ 400 ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯದು ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

- **ರಾಜಕೀಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ**

16ನೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪತನವಾದ ನಂತರ, ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ಪಾಳೇಗಾರರು ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಿಡಿಗೇಶಿ ಕೋಟೆ ಹಾಗೂ ದೇವಾಲಯವು ಇಂತಹ ಪಾಳೇಗಾರರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವು. ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕೋಟೆ ಸಮೀಪದ ಸೈನಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯೂ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ರಾಜವಂಶಗಳ ಪೋಷಣೆ ಪಡೆದಿರುವ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನಾವು ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದು – **ಹೊಯ್ಸಳ ಕಾಲ**, **ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲ**, ಮತ್ತು **ಪಾಳೇಗಾರರ ಕಾಲ**. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ದೇವಾಲಯದ ಧಾರ್ಮಿಕ–ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ.

1. ಹೊಯ್ಸಳ ಕಾಲ (12–13ನೇ ಶತಮಾನ) ; ಹೊಯ್ಸಳರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೈವ ಹಾಗೂ ಜೈನ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದರು. ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ (Epigraphia Carnatica, Vol. XI, nos. 147–148) ಹೊಯ್ಸಳರಿಂದ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಭೂದಾನ ಮತ್ತು ಧನದಾನಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಇದರಿಂದ ದೇವಾಲಯವು ಕನಿಷ್ಠ 13ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಶೈವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಹೊಯ್ಸಳ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಗರ್ಭಗುಡಿ–ಸುಕನಾಸಿ–ಮಂಟಪ ರಚನೆಗಳು ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿವೆ. ಆದರೆ

Copyright © 2025, Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies

ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯ ಬದಲಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಶೈಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ.

2. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲ (14–16ನೇ ಶತಮಾನ); ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ತುಮಕೂರು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದಾಗ, ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸಿತು. ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸವಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ Epigraphia Carnatica ದಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ಸಾಕ್ಷಿ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ 152 (ಸ.ಶ. 1450) ಪ್ರಕಾರ, ವಿಜಯನಗರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ದೇವಾಲಯದ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಸವಕ್ಕಾಗಿ ಧಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಹಣವನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದ್ದರು. ಇದು ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿಯು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಉದ್ದದ ಗೋಪುರ, ಶಿಲಾಮಯ ಮಂಟಪಗಳು, ಮತ್ತು ಕಲೆ–ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಮಹತ್ವ ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ದೇವಾಲಯದ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು.

3. ಪಾಳೇಗಾರರ ಕಾಲ (17–18ನೇ ಶತಮಾನ) ಮಿಡಿಗೇಶಿ ಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶವು ಪಾಳೇಗಾರರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಕೀಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರ ಧಾರ್ಮಿಕ–ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜೀವನದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿತು. Epigraphia Carnatica ಯಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು (no 160–162) ಪಾಳೇಗಾರರು ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ಸವಗಳಿಗೆ ದೇಣಿಗೆ ನೀಡಿದುದನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತವೆ. ಪಾಳೇಗಾರರು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿರಲು ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ತಮ್ಮ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಲು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ದೇಣಿಗೆ ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯವು ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತದ ನೈತಿಕ ಆಧಾರವಾಗಿತ್ತು.

4. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹೋಲಿಕೆ

ಕಾಲಘಟ್ಟ	ಪೋಷಣೆ	ದೇವಾಲಯದ ಪಾತ್ರ	ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಪ್ರಭಾವ
ಹೊಯ್ಸಳರು	ಭೂದಾನ, ಧನದಾನ	ಶೈವಧರ್ಮದ ಆರಾಧನಾ ಕೇಂದ್ರ	ಗರ್ಭಗುಡಿ–ಮಂಟಪ ಶೈಲಿ
ವಿಜಯನಗರರು	ಉತ್ಸವ ದೇಣಿಗೆ	ಧಾರ್ಮಿಕ–ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಬ್ಬಗಳ ಕೇಂದ್ರ	ಗೋಪುರ, ಸಂಗೀತ–ಕಲೆ ಪ್ರಭಾವ
ಪಾಳೇಗಾರರು	ಸ್ಥಳೀಯ ದೇಣಿಗೆ	ಸಾಮಾಜಿಕ ಏಕತೆಯ ಕೇಂದ್ರ	ಸರಳ, ಕಾರ್ಯಾತ್ಮಕ ವಾಸ್ತು

Copyright © 2025, Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies

❖ **ಹೊಯ್ಸಳ–ವಿಜಯನಗರ ಶೈಲಿಗಳ ಹೋಲಿಕೆ**

ಅಂಶ	ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿ	ವಿಜಯನಗರ ಶೈಲಿ	ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ
ಗರ್ಭಗುಡಿ	ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪಸಮೃದ್ಧ, ನಕ್ಷಿತವಾದ ಗೋಡೆಗಳು	ಸರಳ ವಿನ್ಯಾಸ	ಚಿಕ್ಕ, ಸರಳ ಗರ್ಭಗುಡಿ (ಹೊಯ್ಸಳ ಪ್ರಭಾವ)
ಮಂಟಪ	ಕಲ್ಲಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಂಬಗಳು	ಉದ್ದವಾದ ಪ್ರಾಕಾರ, ದೊಡ್ಡ ಸಮೂಹ ಸಭಾಂಗಣ	ಸರಳ ಕಂಬಗಳ ನವರಂಗ, ದೊಡ್ಡ ಮುಕ್ತಮಂಟಪ
ಗೋಪುರ	ಕಡಿಮೆ, ಶಿಲ್ಪಮಯ	ಎತ್ತರದ ರಾಯಗೋಪುರ	ಮಧ್ಯಮ ಗೋಪುರ, ವಿಜಯನಗರ ಶೈಲಿ
ಶಿಲ್ಪ	ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತೋರಣೆ (soapstone carvings)	ಗಟ್ಟಿಯಾದ ದಪ್ಪ ಕಲ್ಲಿನ ಕಂಬಗಳು	ಸರಳ, ಅಲಂಕಾರ ಕಡಿಮೆ
ಕಾರ್ಯಾತ್ಮಕತೆ	ಪೂಜೆ–ಅರಾಧನೆಗೆ ಕೇಂದ್ರ	ಉತ್ಸವ–ಜನಸಮೂಹ ಕೇಂದ್ರ	ಎರಡರ ಸಂಯೋಜನೆ

❖ **ಶಾಸನಗಳ ಮಹತ್ವ**

Epigraphia Carnatica ದಲ್ಲಿನ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು

B.L. Rice (1904) ಸಂಪಾದಿಸಿದ *Epigraphia Carnatica*, Vol. XI (Tumkur District) ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಶಾಸನಗಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು "Eshwara Devalaya of Midigeshi" ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ 147 ಮತ್ತು 148ಗಳಲ್ಲಿ (ಸ.ಶ. 1250–1300ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ), ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ನೀಡಲಾದ ಭೂದಾನ, ಧನದಾನ, ಹಾಗೂ ಜಾತ್ರೆಗಳ ಆಯೋಜನೆ ಕುರಿತು ವಿವರಗಳಿವೆ.

"...Sri-Eshwara Devalaya at Midigeshi was granted a portion of the village revenues by the local palegara for the conduct of daily worship (nitya-puja) and annual festivals (utsava)." (*Epigraphia Carnatica*, Vol. XI, no. 147, p. 312)

ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನವು ದೇವದಾಸಿಯರ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ–ಸಂಗೀತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಇದರ ಆಧಾರದಿಂದ, ದೇವಾಲಯವು ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರವಲ್ಲದೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಲಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಯೂ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

Copyright © 2025, Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies

ಆಧುನಿಕ ಸಂಶೋಧಕರು ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳ ಮತ್ತು ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಮಧ್ಯಂತರ ಶೈಲಿಯ ದೇವಾಲಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

- S. Settar (1992), *Hoysala Temples* – ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಗರ್ಭಗುಡಿ, ಸುಕನಾಸಿ ಮತ್ತು ಮಂಟಪಗಳ ರಚನೆಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದು, ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ದೇವಾಲಯವು ಶೈಲಿಯ ಮಿಶ್ರಿತ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.
- S.U. Kamath (2001), *A Concise History of Karnataka* – ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಪಾಳೇಗಾರರ ಪೋಷಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಧಾರ್ಮಿಕ–ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ದೇವಾಲಯವು ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಏಕತೆ ಬೆಳೆಸುವಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

- ❖ **ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದೇಣಿಗೆಗಳ ವಿವರ** –

ಧಾನ್ಯ, ಭೂಮಿ ಅಥವಾ ಹಣದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀಡಲ್ಪಟ್ಟ ದೇಣಿಗೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಉತ್ಸವಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ – ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸದ ಶುದ್ಧ ಸಪ್ತಮಿ ದಿನದ ಆಚರಣೆ. ದಾನಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಇರುವುರಿಂದ ಆ ಕಾಲದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬೆಂಬಲ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಾಸನವು ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ, ನಂದಿನಾಗರಿ ಪ್ರಭಾವ ಹೊಂದಿದೆ. ವಿಜಯನಗರೋತ್ತರ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶೈಲಿ. *Epigraphia Carnatica* ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿರುವ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ಶಾಸನಗಳ ಶೈಲಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಾಮ್ಯತೆ ಕಾಣಹುದು. ಶಾಸನಗಳು ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಉಲ್ಲೇಖವಲ್ಲ, ಅವು ಆ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ-ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ದಾಖಲೆ ಕೂಡ. ದೇಣಿಗೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವು ಆ ಕಾಲದ ಜನರು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಭೂಸ್ವಾಮ್ಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಉತ್ಸವಗಳ ಆಚರಣೆ ಜನರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಏಕತೆಯನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿದವು. ಮಿಡಿಗೇಶಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟೆ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿವೆ. ಕೋಟೆಯೊಳಗಿನ ಸೈನಿಕರು ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಜೆಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ದೇವಾಲಯವು ಕೋಟೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಹತ್ವವು ಕೋಟೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಜಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು.

- ❖ **ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ**

ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರತಿ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದಾಖಲೆಯಂತೆ ಪರಿಗಣಿಸಿ ವಿವರಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಹೋಲಿಕೆಮಾಡಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಲಾಶಾಸನ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವ ಅಂಶಗಳ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಿಡಿಗೇಶಿ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಂಬಗಳ ಕೆತ್ತನೆಗಳು, ದೇವರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು,

ನಂದಿ ವಿಗ್ರಹ, ಮುಖಲಿಂಗ ರೂಪದ ಶಿವಲಿಂಗ, ಪಾರ್ವತಿ ದೇವಿ ವಿಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಗೋಡೆಗಳ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಿಜಯನಗರೋತ್ತರ ಕಾಲದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ.

- **ಗರ್ಭಗುಡಿ ಪ್ರವೇಶದ ನಂದಿ ಮತ್ತು ದ್ವಾರಪಾಲಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು** -ಬಣ್ಣ ಹಚ್ಚಿದ ನಂದಿ, ಎರಡು ಬದಿಯಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲಿನ ದ್ವಾರಪಾಲಕ ಮೂರ್ತಿಗಳು. ಮತ್ತು ಇದರ ಶೈಲಿಯು ವಿಜಯನಗರೋತ್ತರ ಕಾಲದ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಹಂಪಿ ಪ್ರದೇಶದ ಮಂಟಪಗಳ ದ್ವಾರಪಾಲಕರ ಶೈಲಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಾಮ್ಯತೆ ಇದೆ.
- **ಪಾರ್ವತಿ ದೇವಿ ವಿಗ್ರಹ**- ಅಲಂಕಾರಗೊಂಡಿರುವ ಪಾರ್ವತಿ ವಿಗ್ರಹ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಿರೀಟ ಹಾಗೂ ಕಂಚಿನ ದೀಪಸ್ತಂಭಗಳೊಂದಿಗೆ. ದ್ರಾವಿಡ ಶಿಲ್ಪ ಪರಂಪರೆ, ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಹೊದಿಸಿರುವ ಅಲಂಕಾರ ಇಂದಿನ ಆಚರಣೆಯಾಗಿದ್ದು ಇದು ಮಲೆನಾಡಿನ ಪಾರ್ವತಿ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪಾರಂಪರಿಕ ಅಲಂಕಾರ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಪಾರ್ವತಿ ದೇವಿಯ ವಿಗ್ರಹವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಹಸಿರು ವಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ಮಹಿಳಾ ವಿಗ್ರಹ, ಶಾಂತಮುಖಭಾವ. ಶಿವ-ಪಾರ್ವತಿಯ ಆರಾಧನೆ, ಶಕ್ತಿ–ಶಿವ ತತ್ವಗಳ ಸಮನ್ವಯವಾಗಿದೆ.
- **ಶಿವನ ಮುಖಲಿಂಗವು** -ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಪಂಚಮುಖ ಶಿವಲಿಂಗ, ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗರಚುಟ್ಟು (ಸರ್ಪ). ವಿರಳವಾದ ರೂಪ; ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಿಂಗದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಮೂರ್ತಿಸ್ವರೂಪ (ಮುಖ) ಸಹಿತ.
- **ಕಂಬಗಳ ಕೆತ್ತನೆಗಳು -**ಈ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಹೂವಿನ ಅಲಂಕಾರ, ಪ್ರಾಣಿಶಿಲ್ಪಗಳು, ಯೋಗಸ್ಥ ಮೂರ್ತಿಗಳು. ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಸುಂದರ ಅಲ್ಪ ಕೆತ್ತನೆಗಳು. ತುಮಕೂರು-ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಪ್ರದೇಶದ ವಿಜಯನಗರೋತ್ತರ ಕಾಲದ ಕಂಬಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಾಮ್ಯತೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ.
- **ಪ್ರಾಕಾರ ಗೋಡೆಯ ಕೆತ್ತನೆ (ಅಶ್ವ/ಸಿಂಹ)-** ಇದರ ಕಲ್ಲಿನ ಬ್ಲಾಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಶಿಲ್ಪ, ದೇವತಾಶಿಲ್ಪ. ಮೂರ್ತಿಗಳ ಆಕಾರ ಸರಳ, ಅಲಂಕಾರ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದು ಸ್ಥಳೀಯ ಪಾಳೇಗಾರರ ಕಾಲದ ಶಿಲಾಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.
- **ನಂದಿಮೂರ್ತಿ**- ನಂದಿಮೂರ್ತಿ ಕಲ್ಲಿನ ನಂದಿ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಎದುರು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ನಂದಿ – ಬಲಿಷ್ಠ ದೇಹ, ಶಾಂತ ಮುಖಭಾವ. ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಹೂವಿನ ಅಲಂಕಾರ ಕೆತ್ತನೆ ಕಾಣಬಹುದು.

- **ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು-** ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಬಾಗಿಲಿನ ಎಡಬಲದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರ ಹಿಡಿದ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು. ಬಲಿಷ್ಠ ಮೈಕಟ್ಟಿನ ಶಿಲ್ಪ, ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಕೆತ್ತನೆ.
- **ಮಂಟಪದ ಕಂಬದ ಬಳಿ ಗಣಪತಿ ಶಿಲ್ಪ**-ಕಂಬದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಗಣಪತಿ ರೂಪ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಪ ಕೆತ್ತನೆ, ಸರಳ ವಿನ್ಯಾಸ. ವಿಘ್ನ ವಿನಾಶಕನಾದ ಗಣಪತಿಯು ದೇವಾಲಯ ಪ್ರವೇಶದ ಮುಖ್ಯ ರಕ್ಷಕ. ವಿಜಯನಗರೋತ್ತರ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ; ಮಿಡಿಗೇಶಿಯಲ್ಲೂ ಅದೇ ಪರಂಪರೆ.

❖ **ಕಲಾತ್ಮಕ ಅರ್ಥ** –

- ನಂದಿ → ಭಕ್ತಿ, ಶರಣಾಗತಿ, ಶಿವನ ವಾಹನ.
- ಮುಖಲಿಂಗ → ಶಿವನ ಪಂಚಮುಖ ರೂಪ – ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ, ತಿರೋಭಾವ, ಅನುಗ್ರಹ.
- ಪಾರ್ವತಿ → ಶಾಂತಿ, ಸೃಜನಶಕ್ತಿ.
- ಕಂಬಗಳ ಕೆತ್ತನೆ → ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಕೇತಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕಲಾತ್ಮಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ.

❖ **ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ನಕ್ಷೆ (Temple Floor Plan)**

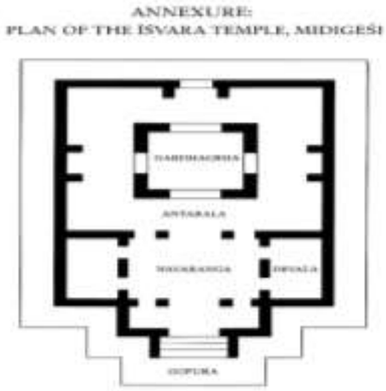

- ಈಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದ **ಗರ್ಭಗುಡಿ, ಸುಕಾನಾಸಿ, ನವರಂಗ, ಅಂತರಾಳ, ಮುಖಮಂಟಪ** ಇವುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ನೆಲಪಾದ ನಕ್ಷೆ.
- ನಕ್ಷೆ *ಕಪ್ಪು–ಬಿಳುಪು ಲೈನ್ ಡ್ರಾಯಿಂಗ್* ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.
- ಉಪಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗುವುದು:

1. **ಗರ್ಭಗುಡಿ (Sanctum Sanctorum)** – ಲಿಂಗ ಸ್ಥಾಪನೆ.
2. **ಸುಕಾನಾಸಿ (Vestibule)** – ಗರ್ಭಗುಡಿ ಹಾಗೂ ನವರಂಗ ನಡುವೆ.
3. **ನವರಂಗ (Navaranga)** – ಸ್ತಂಭಶ್ರೇಣಿ, ಶಿಲ್ಪಸೌಂದರ್ಯ.
4. **ಮಹಾಮಂಟಪ / ಮುಖಮಂಟಪ (Main Hall)** – ಸಾಮೂಹಿಕ ಪೂಜೆ/ಸಮಾರಂಭ.
5. **ದ್ವಾರಗೋಪುರ (Entrance Tower)** – ವಿಜಯನಗರ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ.

Copyright © 2025, Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies

ಅಂಶ	ಹೊಯ್ಸಳ ಶೈಲಿ	ವಿಜಯನಗರ ಶೈಲಿ	ಮಿಡಿಗೇಶಿ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ
ಗರ್ಭಗುಡಿ	ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರದ / ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲ್ಪ	ಚತುರ್ಭುಜಾಕಾರ, ಭಾರವಾದ ಶಿಖರ	ಚತುರ್ಭುಜಾಕಾರದ ಗರ್ಭಗುಡಿ, ಸರಳ ಶಿಖರ
ಸ್ತಂಭ	ಕಮಲಾಕೃತಿ, ಜಟಿಲ	ಯಾಲಿ, ಕೀರ್ತಿಮುಖ, ಭಾರವಾದ	ಮಿಶ್ರ ಶೈಲಿ – ಹೊಯ್ಸಳ ನಯ ಕೆವು ಕಡೆ & ವಿಜಯನಗರ ಶೈಲಿಯ ಒರಟು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ
ನವರಂಗ	ಕಲ್ಲಿನ ಲೇಸ್-ಕರ್ವಿಂಗ್	ತೆರೆದ, ಭವ್ಯ, ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ	ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಮಾಣದ, ಅಲಂಕೃತ ಸ್ತಂಭಶ್ರೇಣಿ
ಗೋಪುರ	ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರ	ಉನ್ನತ, ಭವ್ಯ ಎತ್ತರವಾದ ಗೋಪುರ	ವಿಜಯನಗರ ಶೈಲಿಯ ಎತ್ತರದ ಗೋಪುರ

❖ **ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ನಂಬಿಕೆಗಳು**

ಮಿಡಿಗೇಶಿ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಕೇವಲ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ನಿದರ್ಶನವಲ್ಲ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿದೆ. ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ಇಂದಿನ ಆಚರಣೆಗಳು ಶಿವಭಕ್ತಿ, ಪಾರ್ವತಿ ಪೂಜೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸದ ಉತ್ಸವ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ **"ಕಾರ್ತಿಕ ಶುದ್ಧ ಸಪ್ತಮಿ"** ದಿನದ ಉತ್ಸವಕ್ಕಾಗಿ ನೀಡಿದ ದೇಣಿಗೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸವು ಶಿವನ ಆರಾಧನೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರ ಕಾಲವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

- **ಪ್ರಸ್ತುತ ಆಚರಣೆ:** ಇಂದಿಗೂ ಸ್ಥಳೀಯರು ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿನ ದೀಪಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಹಂಪಿಯ ವಿರುಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ತಿಕೋತ್ಸವ ಪ್ರಮುಖ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಯಾಗಿತ್ತು. ಮಹಾಶಿವರಾತ್ರಿಯಂದು ನಂದಿ ಮತ್ತು ಶಿವಲಿಂಗದ ಆರಾಧನೆ ಮುಖ್ಯ ಆಚರಣೆಯಾಗಿದೆ, ನಂದಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಅಲಂಕಾರ, ರಾತ್ರಿ ಪೂರ್ತಿ ಜಾಗರಣೆ, ರುದ್ರಾಭಿಷೇಕ.ಮುಂತಾದ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರೋತ್ತರ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಶಿವ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಶಿವರಾತ್ರಿ ಉತ್ಸವ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಚರಣೆಯಾಗಿದೆ.
- **ನಿತ್ಯಪೂಜಾ ವಿಧಾನಗಳು**

  ಪ್ರತಿದಿನ ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆ (ಅಭಿಷೇಕ, ಅಲಂಕಾರ, ದೀಪಾರಾಧನೆ). ಸ್ಥಳೀಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಅನುಸಾರ ಅಲ್ಲೇ ಸಿಗುವ ಪುಷ್ಪ, ಹಣ್ಣು, ಬಿಲ್ವದಳಗಳೊಂದಿಗೆ ಪೂಜೆ. ಪಂಚಮುಖ ರೂಪವು ಶಿವನ ಐದು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ (ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ, ತಿರೋಭಾವ, ಅನುಗ್ರಹ). ನಿತ್ಯಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿಗೂ ಸಮಾನ ಅಲಂಕಾರ, ಮಹಿಳೆಯರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪಾರ್ವತಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯ ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವಜಸ್ತಂಭ ಪೂಜಿಸುವ ಮೂಲಕ ಹಬ್ಬ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

- **ಸ್ಥಳೀಯ ನಂಬಿಕೆ:** ಧ್ವಜಸ್ತಂಭಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಿದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಜನರ ನಂಬಿಕೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಕುಟುಂಬಗಳು ಉತ್ಸವ ಮತ್ತು ನಿತ್ಯಪೂಜಾ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಹೊರುತ್ತಿವೆ. ಗ್ರಾಮ ಸಮುದಾಯವೇ ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಶಾಸನದಲ್ಲಿರುವ ದಾನಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಈ ಪರಂಪರೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

❖ **ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಹತ್ವ (Socio-Cultural Role) ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮಾಜ**

ಮಿಡಿಗೇಶಿ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಸ್ಥಳೀಯ ಸಮಾಜದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವೂ ಆಗಿದೆ. ಹಬ್ಬ–ಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ಪಾತ್ರ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು; ಉತ್ಸವಗಳು, ಪೂಜೆಗಳು, ಮೇಳಗಳು ಉತ್ಸವಗಳ ಆರಂಭವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಧ್ವಜಸ್ಥಂಭದ ಪೂಜೆ.—ಇವುಗಳು ಹಳ್ಳಿಯ ಜನರನ್ನು ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿರುವ ಘಟಕಗಳಾಗಿವೆ.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪಾತ್ರ: ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಎಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಧ್ವಜಸ್ಥಂಭ ಪೂಜಿಸುವರು. ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ಪಾಳೇಗಾರರ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಪದ್ಧತಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಹಾಶಿವರಾತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ನಂದಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡುವರು. ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ನಂದಿಗೆ ಹೂಮಾಲೆ ಹಾಗೂ ಕಾವಡಿ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವರು.

ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ನೃತ್ಯಮೂರ್ತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಯೋಗಭಂಗಿಯ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ ಇದರಿಂದ. ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತವು ದೇವಸ್ಥಾನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿತ್ತು. ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ–ಸಂಗೀತ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು. ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಹಂಪಿಯ ಮಂಟಪಗಳಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ–ಸಂಗೀತ ಶಿಲ್ಪಗಳೊಂದಿಗೆ ಇದನ್ನು ಹೋಲಿಸಬಹುದು.

ದೇವಾಲಯಗಳು ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರ ವಾಗಿದ್ದು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬಾಂಧವ್ಯ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಿಡಿಗೇಶಿ ಕೋಟೆ ಹಾಗೂ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕೋಟೆಯ ಸೈನಿಕರು, ಆಡಳಿತಗಾರರು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಹಬ್ಬ–ಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವಾಲಯವು ಕೋಟೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಗುರುತಿನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೂ ಆಗಿತ್ತು. ಶಾಸನಗಳು ಕಾರ್ತಿಕೋತ್ಸವ, ದೇಣಿಗೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ನೀಡಿದ್ದು, ಇಂದಿಗೂ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ದೀಪಾರಾಧನೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ ಹೀಗಾಗಿ, 17ನೇ ಶತಮಾನದ ಆಚರಣೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಜೀವಂತ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ.

❖ **<u>ಪ್ರಸ್ತುತ ಸ್ಥಿತಿ – ಹಾನಿಗೊಳಗಾದ ಭಾಗಗಳು</u>**

ಸಂರಕ್ಷಣೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಾಗಿದೆ.: **ಕರ್ನಾಟಕ ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಯು** ದೇವಾಲಯವನ್ನು *Ancient Monuments and Archaeological Sites and Remains Act,*

1961 ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿತ ಸ್ಮಾರಕವೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಯ್ದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಯಾವುದೇ ಹಾನಿ, ಬದಲಾವಣೆ ಅಥವಾ ಅತಿಕ್ರಮಣ ಕಾನೂನುಬಾಹಿರ.

ಮಿಡಿಗೇಶಿ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮೌಲ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ. ಗೋಪುರದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣ ಪುನರ್ಲೇಪನ. ಬಣ್ಣ ಕುಂದಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಬಿರುಕು. ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಲಂಕಾರ ಕುಂದುತ್ತಿದೆ. ಬಣ್ಣ ಕುಂದಿದ ಮತ್ತು ಬಿರುಕು ಬಿದ್ದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ತುರ್ತು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದು. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಅದರ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ

- **ಬಾಗಿಲು:** ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಮರದ ಬಾಗಿಲು ಹಾಳಾಗುತ್ತಿರುವುದು. ಹಳೆಯ ಮರ ಭದ್ರತೆ ಕುಂದಿದೆ. ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಅಥವಾ ಬದಲಾವಣೆ, ಮೂಲ ವಿನ್ಯಾಸ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ಸಂರಕ್ಷಿಸಬೇಕಿದೆ.
- **ಪ್ರಾಕಾರ ಗೋಡೆ :**ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿರುಕುಗಳು.ಮಳೆ ನೀರಿನ ನುಗ್ಗುವಿಕೆ, ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಕೊರತೆ. ಕಲ್ಲು ಮರುಸ್ಥಾಪನೆ, ನೀರು ನುಗ್ಗದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕಿದ್ದು ಕಟ್ಟಡದ ಸ್ಥಿತಿ ದುರ್ಬಲವಾಗಿದೆ.
- **ಕಂಬಗಳು-** ಕಂಬದ ಕಲ್ಲಿನ ಕೆತ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಹಾನಿ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಮೃದುವಾದ ಮೇಲ್ಮೈ ಹಾಳಾಗಿದೆ.

ಮಿಡಿಗೇಶಿ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಕೇವಲ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರವಲ್ಲ; ಇದು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸ, ಕಲೆ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಂಪತ್ತು. ಶಾಸನಗಳು, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ—ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು ಕೇವಲ ಪುರಾತತ್ವದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅದು ನಮ್ಮ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯೂ ಹೌದು. ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ-ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಹತ್ವ ಹೊಂದಿದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಕೋಟೆಯ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಈ ದೇವಾಲಯವು ಕೇವಲ ಭಕ್ತಿಪರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಆಡಳಿತ, ಸಮಾಜ ಹಾಗೂ ಕಲೆ-ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಮಹತ್ವದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿಯೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಶೈವ ಪರಂಪರೆಯ ಆರಾಧನಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿ ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಜನರ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಆಳವಾಗಿ ಬೇರೂರಿದೆ.ಇತಿಹಾಸದ ದಾಖಲೆ – ಶಾಸನಗಳು, ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಹಾಗೂ ದೇವಾಲಯದ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯು ಗಂಗ, ಹೊಯ್ಸಳ, ವಿಜಯನಗರ ಮತ್ತು ಪಾಳೇಗಾರರ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ.

ದೇವಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಗರ್ಭಗುಡಿಗಳು, ಗೋಪುರಗಳು ಹಾಗೂ ಮೀನಿನ ಕೆತ್ತನೆಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಶೈಲಿಯ ಜೊತೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಶಿಲ್ಪಪರಂಪರೆಯನ್ನೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ-ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು – ಹಬ್ಬ-ಹರಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರ ಸಾಮೂಹಿಕ ಸೇರುವಿಕೆ,

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಹಾಗೂ ಪೂಜಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಸಮುದಾಯ ಜೀವನದ ಹೃದಯವನ್ನಾಗಿಸಿದೆ. ಪಾಳೇಗಾರರ ಪೋಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಡಿಗೇಶಿ ಪಾಳೇಗಾರರು ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ನೆರವು ನೀಡಿದ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದು ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಮಧ್ಯದ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಕೇವಲ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಲಯವಲ್ಲ, ಅದು ಮಿಡಿಗೇಶಿಯ ಇತಿಹಾಸ, ಕಲಾ-ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಆಡಳಿತ ಹಾಗೂ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಜೀವಂತ ಸಾಕ್ಷ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಅನುಬಂಧ (Annexures) / ಉಲ್ಲೇಖಗಳು (References)

1. Epigraphia Carnatica, Vol. XI – Tumkur District Inscriptions.
2. Altekar, A.S. (1934). The Vijayanagar Empire. Oxford University Press.
3. Michell, G. (1995). Architecture and Art of Southern India: Vijayanagara and Successor States. Cambridge University Press.
4. Rao, S.K. (1979). History of Karnataka. Bangalore: People's Publishing House.
5. Karnataka State Department of Archaeology – Protected Monuments List.
6. Wagoner, P. (2003). Sultan among Hindu Kings: Dress, Titles, and the Islamicization of Hindu Culture at Vijayanagara. Journal of Asian Studies, 55(4).
7. Annual Report of the Mysore Archaeological Department (1910–1915).
8. ನಾ. ಕೃ. (1978). ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತಿಹಾಸ. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.
9. ಡಾ. ವಸು ಎಂ ವಿ ಸಂ: ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಅರಸುಮನೆತನಗಳು ಪ್ರಸಾರಂಗ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ 2001
10. ಡಾ. ಕಾವಲಮ್ಮ ಆರ್. ಮಧುಗಿ ಮಹಾನಾಡಪ್ರಭುಗಳು ಕೆ.ಎಸ್ ಮುದ್ದಪ್ಪ ಸ್ಮಾರಕ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಕೃಷ್ಣಾಪುರದೊಡ್ಡಿ ಬೆಂಗಳೂರು 2005
11. ಡಾ. ಡಿ.ಎನ್ ಯೋಗೀಶ್ವರಪ್ಪ ಕಲ್ಪಶೋಧ (ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಂಶೋಧನಾ ಲೇಖನಗಳು) ಪ್ರಗತಿ ಗ್ರಾಫಿಕ್ಸ್ ಬೆಂಗಳೂರು 2012 ಹಾಗೂ ಚರಿತ್ರೆಯ ಆಕರ ಸಂಪುಟ
    & ನೊಳಂಬ ವಂಶದ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳು-2021 (ಶ್ರೀಗುರು ಸಿದ್ದರಾಮೇಶ್ವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪದ ತುಮಕೂರು)
12. ಡಾ. ಪರಮಶಿವಮೂರ್ತಿ ಡಿ ವಿ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಸಿರಿ(ಕೆಲವು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಅಧ್ಯಯನ) ಗುಣನಿಧಿ ಪ್ರಕಾಶನ ಬೆಂ-23
13. ಎಫಿಗ್ರಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಪುಟ 25 ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಮೈಸೂರು ವಿವಿ 2021
14. ವಸು ಎಂ ವಿ ಮೌಖಿಕ ಇತಿಹಾಸ ಅಂಕಿತ ಪುಸ್ತಕ ಬೆಂಗಳೂರು 2004
15. ಎಂ ಡಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸ್ ಮಧುಗಿರಿ ಇತಿಹಾಸ
16. ನಾರಾಯಣಾಚಾರ್ಯ ಕೆ ಮಧುಗಿರಿ ಚರಿತ್ರೆ

17. ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲಾ ಗೆಜೆಟಿಯರ್
18. ಭಾಸ್ಕರಪ್ಪ ಸಿ ಎನ್ ಸಂ: ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲಾ ದರ್ಶನ.
19. ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬುಕಾನನ್ ಪ್ರೋ.ಎಂ ಜಿ ರಂಗಸ್ವಾಮಿ
20. ಮೆಕೆಂಜಿಯ ಪ್ರಕಟಿತ ಹಾಗೂ ಅಪ್ರಕಟಿತ ದಾಖಲೆಗಳು
21. ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಹಾರಾಜರ ವಂಶಾವಳಿ ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ 224
22. ಬೇಡತ್ತೂರಿನ ರಾಮಾಂಜಿರವರ ಬಳಿ ಇರುವ ಅಪ್ರಕಟಿತ ರಾಯರೇಖೆಗಳು
23. ಇಮ್ಮಡಿ ಚಿಕ್ಕಭೂಪಾಲನ ಸಾಂಗತ್ಯ- ಎಂ ಎಂ ಕಲಬುರ್ಗಿ (ಸಂ)
24. ಡಾ. ಸಿ ಆರ್ ಶ್ಯಾಮಲ ಪೂರ್ವ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಾಳೆಗಾರರು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಶೋಧನಾ ಮಾಲಿಕೆ- ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ ಬೆಂ-18 2008
25. ಅರಸು ಕುರನ್ನರಾಯ ಡಾ. ರವಿಕುಮಾರ್ ನೀಹ ಜಲಜಂಬೂ ಲಿಂಕ್ಸ್ 2022
26. ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೋಟೆಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಒಳನೋಟಗಳು- ಡಾ. ಮುದ್ದುವೀರಪ್ಪ ತುಮಕೂರು ವಿವಿ ಪ್ರಕಟಣೆ 2011
27. ಕುರಂಗರಾಜ ಐತಿಹಾಸಿ ನಾಟಕ– ಡಾ. ಓ ನಾಗರಾಜು ಶಶಾಂಕ ಪ್ರಕಾಶನ ತುಮಕೂರು 2018
28. ಗೋಪಾಲ್ ಆರ್ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ, ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ ಮೈಸೂರು 2009

Copyright © 2025, Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies